ושל מה בכך מותר לחושבן ורמינהו חושבין חשבונות שאינן צריכין ואין מחשבין חשבונות שצריכין בשבת כיצד אומר אדם לחבירו כך וכך פועלים (ו) הוצאתי על שדה זו כך וכך דינרין הוצאתי על דירה זו אבל לא יאמר לו כך וכך הוצאתי וכך וכך אני עתיד להוציא ולטעמיך קשיא לך היא גופא אלא א"ה דאיכא אגרא דאגירא גביה הא דליכא אגרא דאגירא גביה: אין מחשיכין: תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליה לגודרה ונזכר ששבת הוא (ז)ונמנע אותו חסיד ולא גדרה ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו א"ר יהודה אמר שמואל [ב]מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר שאם יש בורגנין הולך תנן אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות בשלמא לשכור פועלים דבשבת לא מצי אגר אלא להביא פירות לימא שאם יש שם מחיצות מביא [ג]משכחת לה בפירות המחוברים והתני ר' אושעיא אין מחשיכין על התחום להביא תבן וקש בשלמא קש משכחת לה במחובר אלא תבן היכי משכחת לה בתיבנא סריא ת"ש [ד]מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת על עסקי כלה ומת אין על עסקי אחר לא בשלמא אחר דומיא דכלה משכחת לה למיגזא ליה אסא אלא מת מאי ניהו להביא לו ארון ותכריכין וקתני מת אין אבל אחר לא ואמאי לימא שאם יש שם מחיצו' מביא מת נמי משכחת לה [ה]למיגזא ליה גלימא: אבל מחשיכין: ואע"ג דלא אבדיל והאמר רבי אלעזר בן אנטיגנוס משום רבי אליעזר בן יעקב [ה]אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל וכי תימא דאבדיל בתפלה והאמר רב יהודה אמר שמואל [ו]המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכי תימא דאבדיל על הכוס כום בשדה מי איכא תרגמא רבי נתן בר אמי קמיה דרבא בין הגיתות שנו א"ל ר' אבא לרב אשי [ז]במערבא אמרינן הכי המבדיל בין קודש לחול ועבדינן צורכין אמר רב אשי כי הוינא בי רב כהנא הוה אמר המבדיל בין קודש לחול ומסלתינן סילתי: כלל אמר אבא שאול כל שאני וכו': (איבעיא להו) אבא שאול אהייא אילימא אריש קאי אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים להביא פירות

ו) **ואין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות.** דאמר משמע דוקא על התחום אבל בתוך התחום מחשיכין לשכור פועלי' ולהביא פירו' וקשה לרבי דבסוף פ' בכל מערבין (עירובין דל"ח:) תניא לא יהלך אדם בתוך שדהו לידע מה צריכה כיולת בו לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרכז מיד ואומר רבי דתם מיבכרא מילתא[א] דאינו מטייל אלא ליכנס למרכז מיד אחר שבת שעל פתח מדינה רגילים להיות מרחצאות כדאמרי' בפ"ק (דף ו:) דמגילה (ב) ה' מאות מעות עשן חוץ לחומה אבל הכא אין הוכחה כ"כ בתוך התחום המחשיך לשכור פועלים ולהביא פירות וכי האי גוונא משני התם. מ"ר: **[ב]אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו.** מתוך פירוש הקונטרס משמע לשמור חוץ לתחום וכן משמע פשט המשנה וקשה לרבי מהא דאמר שמואל בגמ' מותר לאדם לומר לחבירו לכך פלוני אני הולך למחר ופריך תנן אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים כו' והשתא[ב] מתניתין גופיה תיקשי ליה דמוכחא מילתא כוותיה דשמואל מדקתני בסיפא כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי בתמיהו יכול אני להחשיך עליו וקא מפרש בגמ' דמה שמותר לומר מותר להחשיך וא"כ מדשרינן להחשיך לשמור חוץ לתחום אלמא שרי למימר חוץ לתחום אני הולך למחר דהא בהא תליא והיינו כשמואל ואיני יודע מאי קשיא דאי לאו דשמואל מתני' אתיא שפיר דה"א אין לך דבר שלא יהא מותר לאדם לומר על עצמו ואפי' לשכור פועלים למחר או אבנה בנין זה יכול לומר בשבת דהוה אמינא דווקא לחבירו אסור לומר שכור לי פועלים למחר דמהני אמירתו אבל על עצמו יכול לומר כל מה שירצה דלא מהני אמירתו וכי תלי אבא שאול בהחשכה[ג] (ג) ה"מ בתמיהה לחבירו דיש לסומה ויש מומרת אבל אם אינה לשמואל פריך שפיר דאסר כל אמירות אפילו על עצמו אלא דווקא לכך פלוני אני הולך למחר משום טעמא דאסור יש בורגנין הולך והשתא פריך כיון דאי לאו האי טעמא הוה אסרת ליה אלא משום האי טעמא דווקא שרית ליה א"כ מתני' נמי תשתרי להביא פירות אשם יש מחיצות מביא. נ"ל:

לכרך פלוני אני הולך. תימה מאי איריא הוא אפילו לחבירו נמי יכול לומר לך לי לכרך פלוני למחר מהאי טעמא דקאמר

ז) מדאמרי שמואל לקמן לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך אפילו בשבת כ"ש שיכול לומר שמור לי למחר ואין לפרש דשאני התם שהן בתחומו אבל אין יכול לומר לחבירו שמור לי פירות שחוץ לתחומך[ד] דנראה הוא שאפילו זה יכול לומר מכיון שמותר להחשיך[ה] וא"ל דלא נקט שמואל דוקא לכרך פלוני אני הולך דהוא הדין לחבירו יכול לומר לך לי לכרך פלוני למחר:

בשלמא קש במחובר משכחת לה. ה"ג הו"מ למימר מטעם מוקלה דהא אינו ראוי למאכל בהמה כדאמר לעיל (דף קמא.) הקש שע"ג המטה לא יענענו כו' אלא רבותא קאמר דאפילו במחובר משכחת לה: **במחובר משכחת לה.** אומר רבי דלאו משום תליסה נקט לה דאע"ג שמחובר לארץ אין בו איסור תליסה[ו] כיון שיבש אינו יונק מן האדמה כדמוכח בחולין פרק העוף והרוטב (דף קמ: ופס) דאמר תניס שנמקו בתיהן טמטאין טומאת אוכלין והמולש ממנה בשבת חייב חטאת דווקא נמקו אבל יבשו לא וכן משמע בכל הסוגיא דיבשו הן ועוקליהן מטמא טומאת אוכלין ואין דינו כלל כמחובר והא דקאמר הכא במחובר משכחת לה היינו משום איסור ייפוי קרקע[ז] כדאמר לעיל העולם עולשין בשבת חייב חטאת בפרק הבונה (לעיל דף קנ.) והא דפריך בפרק המוציא תפילין (עירובין דף ק:) אאילן יבש הא קא נתרי פירי משמע שיש ביבש איסור תליסה אומר רבי דמיירי התם ביבשו הן ולא עוקליהן: **בתיבנא סריא.** והא דאמר לקמן פרק מי שהחשיך (דף קנה:) מפרכין תבן ואספסתא לפני בהמה ומוקי לה בתבנא סריא משמע דחזי לבהמה אומר רבי דמיירי כגון דלא סרי כולי האי: **אלא** מת מאי ניהו להביא לו ארון ותכריכין. תימה אמאי לא קאמר למיגז ליה אסא שהיו רגילין להביא אסא לנמת כדאשכחן בגדה (דף ט.) דשוור אסא מערסא לערסא וי"ל ע"כ ל"ל ארון ותכריכין כדקתני במתני' בהליה. מ"ר: האי

ושל מה בכך. כגון שכבר היו לנורך אלא שעברו כגון כך וכך הוצאתי בבנין זה: **תשבונות שעברו.** לקמן מוקי לה דלא עברו לגמרי שעדיין שכר הפועלים עליו אלא נתנו להן ושל מה בכך שעברו לגמרי ואין שכר פועלים עליו: **כך וכך הוצאתי.** אלמא עברו מותרין: **הקשי לך היא גופא.** בריישא קמייתא ריש קתני שעברו אסורין וסיפא קתני של מה בכך מותרין דהיינו עברו: **אלא.** אילן גדול הוא ונעל ענפיה הרבה ושלשה מיני אוכל יש בפירותיו אגיונות קפריסין ולולבין: **אמר יש בורגנין.** מע"ג אמה לע' אמה הולך אפי' בשבת שהכל תחום כעיר אחת וכל העיר כל' אמות כדאמרינן בעירובין (דף כא.) וכיון דהוא דבר שיש לו היתר על ידי תקנה בשבת מותר לאומרו אפילו במקום שאין שם הכיתר: **המחוברים.** שא"א לקצצן בשבת ע"י שום תקנה: **קש.** זגות השבולים אשטרלי"ש: **בתיבנא סריא.** שאפי' יש מחיצות אינו מביא משום דמוקמה הוא: **על עסקי כלה ומת אין.** דאפילו שמיט הן אבל על עסקי אחר אפי' דומיא דכלה לא: **בשלמא אחר דומיא דכלה משכחת לה.** דאסור להחשיך כגון לתחום מן הממובר: **למיגז לה אסא.** דעבדו לה גגות דאסא בשלמא: **אלא עסקי מת מאי היא.** הבאה דארון ותכריכין ומאי לאחר לא לימא הואיל ואם יש שם מחיצות מביא: **למיגז ליה גלימא.** לתקן לו תכריכין דאין היתר לדבר היום כלו: **ואע"ג דלא אבדיל.** אסיפא דמתני' מתמה דקתני ומביא פירות בידו לקוננן מן הממובר בלא הבדלה: **כיון הגיסום שנו.** דאיכא כוס בשדה: **המבדיל בין קודש לחול.** להיכרא בעלמא לגוות את המלך: **ועבדינן צורכין.** ואחר כך אנו מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדלה וכ"ש דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכיו ואחר ומבדיל על הכוס: **ומסלתינן סילתי.** חוטבין עצים: **אהייא.** קאי ומשו' כלומר: **אי נימא אריש.** דקתני מ"ק לאיסורא וקאמי אבא שאול לשוויה בה כלומר א"כ דכלומר לאיסורא ה"ל למימר בהליה כל שאינו זכאי בתמיהה כגון אלו שאינו רשאי לומר לחבירו שכור לי פועלים או הבא לי פירות למוצאי שבת אינו רשאי להחשיך מיבעי ליה: אלא

ב) [עי' בגמ"ש סי' ש"ז ס"ק י"ד פירוש על זה], ג) [לקמן קנא.], ד) [ביצה י. [ועיין גרס למיגר פי' לתחוך וי"ל לתפוך], ד) [נדרים נב. ס"ש פסחים קה: ע"ש ולף קז.], ה) [שיך בע"ש בתמנה], ו) [בס"ש לימא אבל בענין יעקב מלמתי ע"ש], ז) שיך בע"ש, ח) ועוד מדשי כל"ל.

רבינו חננאל

על שדה זו, אבל לא יאמר כך הוצאתי וכך אני עתיד להוציא. ואוקימנא אם נשאר עליו שכירות במה שעבר אסור לו לומר ואפילו כך הוצאתי, שרצונו לחשב ולידע סכום הנשאר עליו והן חשבונות שצריכין ואסור. **אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לאדם לומר לחבירו לכך פלוני אני הולך למחר,** שאם יש בורגנין הולך אפילו בשבת. תנן אין מחשיכין על התחום לשכור פועלין ולהביא פירות, הדא משנה היא וקשיא אקשיאו בהא, ומקשינן בשלמא לשכור פועלין היינו טעמא דאין מחשיכין על התחום ובשבת אסור לאונגרי פועלין, אלא פירות נימא שאם יש מחיצות מותר להביאן ומותר לחשיך ולהביאם. ומפרקינן הא דתני אין מחשיכין להביא פירות בפירות מחוברין שאסור לחותכן בשבת. ועוד אקשינן מדתני ר' אושעיא. ומפרקינן בתיבנא סריא דלא חזי. ותוב אמרינן ת"ש מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת וכו'. ומפרקינן לפקח על עסקי כלה למיגז לה אסא לבי גננא, על עסקי המת נמי למיגז ליה גלימא, לתפור לו תכריכין והללו דמשום מצוה התירו רבנן, הא אחר כגון דברים הללו אסור. **אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו.** ואקשינן ואע"ג דלא אבדיל, כלומר עושה מלאכה קודם הבדלה, והאמר ר' אלעזר וכו' אסור לעשות מלאכה קודם הבדלה, ואם יש לומר זה שמביא פירות התפלל [ו]הבדיל בתפילתו, והאמר שמואל המבדיל בתפילה צריך שיבדיל על הכוס. ואוקימנא בין הגיתות שנו, כלומר בשעת הגיתות מצוי בשדה בימי הבציר יין והבדיל על הכוס. **וסלקא** שמעתא שאסור לעשות מלאכה עד שהבדיל ואפילו לא אמר אלא המבדיל בין קודש לחול דיו, דהא רב אשי דהוא בתרא אמר כי הוינן בי רב כהנא הוה אמרינן המבדיל בין קודש לחול ואפכינן סילתי, כלומר היינו מתעסקין במלאכה ולא [בא] רב אשי למעט אלא שאינו צריך לומר הבדלות. כאשר חלקו בפרק ערבי פסחים, אבל צריך להזכיר ברכה בשם ומלכות דלית [נ"א: דלא] גרעה מברכת הפירות וברכת המצות, וכן הלכה. **כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו.** והוצרכנו לדקדק לידע באיזו בבא דמתניתין אמר אבא שאול כלל זה. ואמרינן אם על רישא דקתני אין מחשיכין על התחום לשכור פועלין וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כך וכך פועלים השכרתי על שדה: (ב) תוס' ד"ה ואין וכו' כדאמרינן פרק קמא דמגילה שלשת אלפים בי בני היה בו ולבל אחד וא' ה' מאות חלונות מעלות עשן: (ג) ד"ה אבל וכו' וכי תלי אבא שאול בהחשכה באמירה ה"מ:

לעזי רש"י

אשטרגי"א [אישטריי"ם]. קש.

מוסף תוספות

א. טפי, דהנכנס לתוך שדהו, [שאין בה פירות, שהיא צריכה לניר ולעבוד, וכו' נראה ש. ריטב"א] לפקח על צרכיה הוא נכנס, וכן המטייל על פתח המדינה, ניכר. תוס' הלא"ם. ב. מאי פריך למילתי' דשמואל. תוס' הלא"ם. ג. בלומר. תוס' הלא"ם. ד. למחר. תוס' הלא"ם. ה. לשמור פירות. תוס' הלא"ם. ו. משום עוקר דבר מגידולו. ריטב"א. ז. דהוה ליה חורש. ריטב"א.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אלא אסיפא קאי. דקאמר ת"ק להיתרא אבל מחשיך הוא לשמור ואמאי איהו ושוייה ביה כלונא להביא כל כיולא בהן: **האי כל שאני וכולי להחשיך עליו וכולי אני באמירתו מיבעי ליה.** (ג) להיתר דחשיכה תנן והיתר דאמירה לא תנן והיכי תלי תניא בדלא תניא: **נעולם אסיפא קאי.** דקאמרת דקשיא לך אמירה מהיכא קאמר ליה להיתירא דתלי בה החשכה אהא קאי דאמר רב יהודה כו' אלמא זכאי אני באמירתו ואבא שאול אהא קאי דאמר רב יהודה אמר שמואל אמותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי וקאמר אבא שאול לת"ק מי לא מודית דמותר אדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי ואימא כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו כלל לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר (ו) אין מחשיכין על התחום להביא בהמה (ז) היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו ומחשיכין לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ואומרים לו לך למקום פלוני ואם לא מצאת במקום פלוני הבא במקום פלוני לא מצאת במנה הבא במאתים ר' יוסי ברבי יהודה אומר הובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח: **מתני'** (ט) מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכים נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית: **גמ'** מאי ממקום קרוב רב אמר ממקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא (י) חוץ לחומה לנו [א] דיקא מתניתין כוותיה דשמואל דקתני עשה לו ארון וחפר לו קבר יקבר בו ישראל אלמא מספיקא שרי הכא נמי מספיקא שרי (ב) חותניא כוותיה [ג] דרב (ד) עיר שישראל ונכרים דרים בה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב נכרים לערב רוחץ בה מיד אם רוב ישראל ימתין עד כדי שיחמו חמין מחצה על מחצה (יא)(אסור וימתין) עד כדי שיחמו חמין ר' יהודה אומר באמבטי קטנה אם יש בה רשות רוחץ בה מיד מאי רשות אמר רב יהודה אמר רב יצחק בריה דרב יהודה אם יש בה אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממין לו י' קומקומין בבת אחת באמבטי קטנה מותר לרחוץ בה מיד: (יב) עשו לו ארון וחפרו לו קבר וכו': אמאי הכא נמי ימתין בכדי שיעשו אמר עולא (יג) בעומד באסרטיא תינח קבר ארון מאי איכא למימר א"ר אבהו (יד) במוטל על קברו: **מתני'** (טו) עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שימתין

ולכי להחשיך עליו וכולי אני באמירתו מיבעי ליה. (ג) להיתר דחשיכה תנן והיתר דאמירה לא תנן והיכי תלי תניא בדלא תניא: **לעולם אסיפא קאי.** (ד) תוס' ד"ה לעולם קאי ואבא שאול אהא קאי דאמר רב יהודה: (ה) ד"ה דיקא וכו' היכי מוכח מינה: (ו) בא"ד ול"ג נמי דמקוף דתנו רבנן גם בש"ס ל"ג ליה אלא ת"ג:

הגהות הב"ח

(א) גב' מון לחומה לנו אמר רבא דיקא מתניי: (ב) שם ותניא כותיה דרב דת"ר עיר: (ג) רש"י ד"ה הא כל וכו' דהיתרא דהחשכה תנן: (ד) תוס' ד"ה לעולם אסיפא קאי ואבא שאול אהא קאי דאמר רב יהודה: (ה) ד"ה דיקא וכו' היכי מוכח מינה: (ו) בא"ד ול"ג נמי דמקוף דתנו רבנן גם בש"ס ל"ג ליה אלא ת"ג:

הגהות הגר"א

[א] גב' (דיקא מתני' כו' עד ה"ג מספיקא שרי) תא"מ: [ב] שם כוותיה דרב ל"ג דשמואל:

מוסף רש"י

ימתין עד כדי שיחמו חמין. שלא יהנה ממה שהקילומו לאחם בשבת, וכן בכל מעשה שבת נתנו חכמים שיעשו להמתין לערב כדי שיעשו (לעיל קכב.).

רבינו חננאל

כל שאיני זכאי בחשיכתו (אני) [אינן] זכאי באמירתו היה לו לומר, כי אין מחשיכין אמרה משנתינו בפירוש, ומכללו נלמד האמירה, כלומר מאחר שאין לו להחשיך בתחום לשכור פועלין, כך אין לו לומר להבירו השכר לי פועלין עם חשכה. אלא אסיפא, אבל מחשיך הוא לשמור וכו', כלומר כשם שמותר לו להחשיך, כך מותר לו לומר לחבירו החשיך והביא לי פירות. האי כל (שאיני) [שאנן] זכאי בחשיכתו זכאי אני באמירתו היה לו לומר. ואוקימנא כדרב פפא דאמר מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך וכו', כלומר כשם שאני זכאי לומר לחברי שמור לי פירות שבתחומך כך מותר לי לשמר פירות שבתחומי ולהחשיך עליו. ואמרינן עוד ולמה ליה כלל ליתנוהיה בהדיא. ופריקינן כלל להביא הא דת"ר מחשיכין על התחום להביא בהמה היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה, ולפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת אומרים לו לך למקום פלוני, לא מצאת במקום פלוני הבא ממקום פלוני, לא מצאת במאה הבא במאתים ובלבד שלא יזכור את הדמים. ר' יוסי בר' יהודה [אומר] ובלבד שלא יזכור לו סכום המקח. **מתני' מחשיכין על התחום, עד** אא"כ באו ממקום קרוב. מאי ממקום קרוב, רב אמר קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא יהא חוץ לחומה לנו. פירוש לן מדן דברי שמואל הללו, והיאך מתניתין דייקא כוותיה, ומה טעם חלילים שהביאם גוי בשבת לא שיספוד בהם

ה) נגאם דוה הוא שאלה לרמינו ול"ל יפרס לן מדן (ומלוי שאל מאת רב האי גאון) והתשובה תמרה בה ונאמת שאלת החכם היא אלי תשובה.

מוסף תוספות

א. ה"ג רש"י בחד לישנא. תוס' הכא"ש. ב. כוותיה דשמואל, דתנן. תוס' הכא"ש. ג. ודייק מדר' יהודה דאמר. תוס' הכא"ש.

רבינו חננאל (המשך)

ישראל ולמה לא ימתין בכדי שיביאו, או דלמא משום דלא ידעינן מהיכן באו, ועוד המותר לספוד בהן ביום ראשון ובשאר ימי החול או לאו, ומה פירוק לו הלא אפילו אם המת מונח בדרך צריך להמתין בכדי שיחפור בקבר והדר קושיין לדוכתיה, וכן בארון ליסבה לן מדן. ועוד אם הדברים הללו על עיר שרובן ישראל הם או לא, כי אם רובן גרים למה צריך להמתין והלא לעניין מרחץ אמרו מותר לרחוץ בה מיד. ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו, ואע"ג דאיסורא הוא וקי"ל הילכתא כרב באיסורי, הכא הילכתא כשמואל דדיקא מתניתין כוותיה, דתנן במסכת מכשירין עיר של ישראל, וגרים דרין בתוכה, והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב גרים מותר לרחוץ בה מיד, אם רוב ישראל ימתין עד בכדי שיחמו חמין, מחצה על מחצה ימתין בכדי שיחמו חמין. ר' יהודה אומר באמבטי קטנה ואם יש רשות רוחץ בה מיד, ומפרש רב יצחק בריה דרב יהודה מאי רשות כגון אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממין לו עשרה קומקמין בבת אחת מותר לרחוץ מיד. עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בהן ישראל. ומקשינן אמאי והא ישראל וגרי כמחצה על מחצה דמי, ימתין בכדי שיעשו. ומפרק עולא כגון בגרי מת המוטל באיסטרטא דמוכתא מילתא שזה הקבר לזה הגרי נחפר שדומה לרוב גוים שאין צריך להמתין בכדי שיעשו. תוב אקשינן תינח קבר, ארון מאי. ופריק ר' אבהו בארון המוטל על הקבר שנמצא הארון בקבר.

האי כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני בחשיכתו כל שאני זכאי באמירתו מיבעי ליה.

מימה הא דכי פריך לעיל האי כל שאיני רשאי באמירתו איני רשאי בחשיכתו מיבעי ליה מכלל דאי הוה תנן הכי הוה אתי שפיר אע"ג דתלי חשיכה באמירה וי"ל התם שאני דלא הוה תלי תניא בדלא תניא דאמירה נמי תניא לעיל לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים אבל אמר אדם לחבירו אי תניא בדלא תניא דאמירה לא תניא אבל היתר החשכה תניא:

לעולם אסיפא קאי (ד) **דאמר רב יהודה אמר שמואל מותר אדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך.** אע"פ שהוא אינו יכול ליקן לשומרן יכול לומר לחבירו לשמרן ומתניתין הכי קאמר כל שאני זכאי באמירתו כגון לפקח על עסקי כלה ועל עסקי מת ויכול לומר לחבירו לעשות לעמחר דאמר לי אני להחשיך עליו וכ"ש מה שאני זכאי לומר לעשות היום כמו שמור לי פירות שבתחומך אע"פ שאיני רשאי ליקן אם היום דמותר להחשיך עליו:

אין מחשיכין על התחום להביא בהמה. יש ספרים דגרסי מחשיכים לפי שאם יש שם בורגניס סולך ומביאה ובתוספתא גרס אין מחשיכין וי"ל דאיירי בבהמה שאינה יכולה לבא ברגליה כגון טלה קטן אע"כ יש אוהו בכתף שאפילו יש מחיות אינו רשאי להביא דאסור לטלטל בעלי חיים שהם מוקצים: **נכרי שהביא חלילים בשבת לא יספוד בהן ישראל.** לא כפי' הקונטרס שפירש עולמית מדפריך בגמרא גבי עשה נכרי ארון וחפר לו קבר יקבר בו ישראל אמאי הכא נמי ימתין בכדי שיעשו ומאי קאמר נמי אי לאו דקאי אחלילים על כן נראה דלא יספוד בהן ישראל היינו עד כדי שיבואו דאתם חלילים אין מביאין אותן לשם אדם אחד אלא לשם כמה בני אדם:

אא"כ באו ממקום קרוב. תימה נרבי מה מהני שבאו ממקום קרוב הלא הביאם דרך רה"ר ומה לי ארון וקבר שנעשו בשבת ומה לי חלילים שהובאו דרך רה"ר וי"ל דהביא ממקום קרוב לא מהני כל כך הבאתו: **דיקא מתניתין כוותיה דשמואל כו' יקבר בו ישראל אלמא מספיקא שרי.** תימה (ה) היכי (ו) מוכיחנא מינה דמספיקא שרי והא מוקמ' לה בעומד באיסרטיא דודאי לצורך נכרי נעשה מיהו אומר רבי דל"ג ליה להא דקתני עשו לו ארון כו' ול"ג נמי בסמוך (יב) ת"כ גם בפי' הקונטר' ל"ג אלא ה"ג דיקא נמי (ז) מתני' עיר שישראל ונכרים דרים בה כו' ומשנה היא במסכת מכשירין (פ"ב משנה ה) ר"ג יהודה אומר אם יש בה רשות רוחץ בה מיד אלמא תלינן להתיר כמו כן גבי חלילים יש לתלות בהיתר ולומר חוץ לחומה לנו. מ"ר:

אלא אסיפא קאי. דקאמרת דקשיא לך אמירה מהיכא קאמר ליה להיתירא דתלי בה החשכה אהא קאי דאמר רב יהודה כו' אלמא זכאי אני באמירתו ואבא שאול אהא קאי דאמר רב יהודה אמר שמואל אמותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי וקאמר אבא שאול לת"ק מי לא מודית דמותר אדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי ואימא כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו כלל לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר (ו) אין מחשיכין על התחום להביא בהמה (ז) היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו ומחשיכין לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ואומרים לו לך למקום פלוני ואם לא מצאת במקום פלוני הבא במקום פלוני לא מצאת במנה הבא במאתים ר' יוסי ברבי יהודה אומר הובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח: **מתני'** (ט) מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכים ונכרי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית: **גמ'** מאי ממקום קרוב רב אמר ממקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא (ו) חוץ לחומה לנו [א] דיקא מתניתין כוותיה דשמואל דקתני עשה לו ארון וחפר לו קבר יקבר בו ישראל אלמא מספיקא שרי הכא נמי מספיקא שרי (ב) חותניא כוותיה [ג] דרב (ד) עיר שישראל ונכרים דרים בה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב נכרים לערב רוחץ בה מיד אם רוב ישראל ימתין עד כדי שיחמו חמין מחצה על מחצה (יא)(אסור וימתין) עד כדי שיחמו חמין ר' יהודה אומר באמבטי קטנה אם יש בה רשות רוחץ בה מיד מאי רשות אמר רב יהודה אמר רב יצחק בריה דרב יהודה אם יש בה אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממין לו י' קומקומין בבת אחת באמבטי קטנה מותר לרחוץ בה מיד: (יב) עשו לו ארון וחפרו לו קבר וכו': אמאי הכא נמי ימתין בכדי שיעשו אמר עולא (יג) בעומד באסרטיא תינח קבר ארון מאי איכא למימר א"ר אבהו (יד) במוטל על קברו: **מתני'** (טו) עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שימתין

לה א (מיי' פכ"ד מהל' שבת) סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סימן שז סעיף י:
לו ב מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע או"ח סימן שז סעיף ח:
לז ג מיי' שם טור שו"ע שם סעיף ב:
לח ד ה מיי' שם הל"ה טוש"ע שם סעיף ג וסימן שז סעיף ח:
לט ו ז מיי' פ"ו מהל' שבת הל"ו סמג שם טוש"ע או"ח סימן שכה סעיף טו:
מ ח מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף טז:
מא ט י כ מיי' שם הל' ה טור שו"ע שם סעיף יד:
מב ל מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה כ סמג שם טוש"ע או"ח סימן שיא סעיף ז:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

שימתין. שלא יסריח ממתת חוט הסדין והכריס: **קושרין את הלחי.** של מת שהיה פיו הולך ופתח קושרין את לחייו כדי שלא יפתח פיו יותר: **ולא שיעלה.** להסגר ממה שנפתח דהייינו מזיז אבר אלא שלא יוסיף ליפתח: **סומכין לוחה בספסל.** שהרי תורת כלי עליו: **לא שתעלה.** דהוה ליה בזיה: **גמ' ואמר לו אין סכין.** אלמא דבר האסור לטולטל אסור לסוך: **קרקע בקרקע מיהלף.** כלומר ההוא לאו משום טולטול הוא אלא משום אשווי גומות ואע"ג דמרחץ לצפת אגניס הוא וליכא למיחש לאשווי גומות מיהלף מיהא בקרקע אחר: **לא ירבי המת לאחוויי מאי.** אלא תנן: **לוי מיקר.** שמביאים קרירות כגון זכוכית: **ואף שלמה אמר בחכמתו.** שבריסו של מת נופחת ונבקעת: **זה חוט השדרה.** שהוא כמין חבל ולבן ככסף: **זו אמה.** שהוא מעין של תולדה כמו גולות מיס (יהושע טו): **זה פרש.** וגלגל לשון גלל (יחזקאל ד): **לא הבור.** שנופל לתוך פיו: **כתגיס.** כתעגוגיס: **מתני' אין מעצמן.** אם עיניו נשבת אפילו אחר יציאת הנפש דמזיז בו אחר: **שופך דמים.** דלמפרש בברייתא בגמ' שבטורח מועט מקרב מיתתו: **גמ' ואוחז בשני גודלי רגליו.** עולדן בגלגבעותיו: **וחפלס.** לשון מיותבס: **אריה אחי פרי לא נפ' נפיל.** לאורגן דלכתי' א"ר יהושע לאחר שלשה ימים כריסו נבקעת ונופלת לו על פניו ואומרת לו טול מה שנתת בי: **מתני' אין**[7] מעצמן את המת בשבת ולא בחול עם יציאת נפש [2]והמעצים עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים: **גמ'** תנו רבנן המעצמו עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים משל לנר שכבה והולכת אדם מניח אצבעו עליה מיד כבתה תניא [3]רשב"ג אומר הרוצה שיתעצמו עיניו של מת נופח לו יין בחוטמו ונותן שמן בין ריסי עיניו ואוחז אבשני גודלי רגליו והן מתעצמין מאליהן תניא רשב"ג אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת [4]אמרה תורה חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו כיון שמת אדם בטל מן המצות והיינו [5]דא"ר יוחנן [3]במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ותניא ר' שמעון בן אלעזר אומר תינוק בן יומו חי אין צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים אבל עוג מלך הבשן מת צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים שנאמר [4]ומוראכם וחתכם יהיה כל זמן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות כיון שמת בטלה אימתו אמר רב פפא [6]נקוטינן אריה אבי תרי לא נפיל הא קא חזינן דנפיל ההוא כדרמי בר אבא דאמר רמי בר אבא [6]אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה שנאמר [5]אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו אמר רבי חנינא [2]אסור לישן בבית יחידי וכל הישן בבית יחידי אחזתו לילית ותניא רשב"א אומר עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך ואף שלמה אמר בחכמתו [6]וזכור את בוראיך בימי בחורותיך עד [אשר] (ש) לא יבואו ימי הרעה [7]אלו ימי הזקנה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה ופליגא דשמואל [6]דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד שנא' [7]כי לא יחדל אביון מקרב הארץ תניא ר' אלעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שאם הוא לא בא בא בנו ואם בנו לא בא בן בנו בא שנאמר [8]כי בגלל הדבר הזה תנא דבי ר' ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם א"ר יוסף נקיטינן האי צורבא מרבנן לא מיעני והא קא חזינן דמיעני אם איתא דמיעני אהדורי אפתחא לא מיהדר אמר לה רבי חייא לדביתהו כי אתי עניא אקדימי ליה ריפתא כי היכי דלקדמו לבניך אמרה ליה מילט קא לייטת להו אמר לה קרא קא כתיב כי בגלל הדבר הזה ותנא דבי ר' ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם תניא [6]ר' גמליאל ברבי אומר [9]ונתן לך רחמים ורחמך והרבך [6]הכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים [10]עד אשר לא תחשך השמש והאור זו פדחת והחוטם והירח זו נשמה והכוכבים אלו הלסתות ושבו העבים אחר הגשם זו מאור עיניו של אדם שהולך אחר הבכי אמר שמואל האי דמעתא עד ארבעין שנין הדרא מכאן ואילך לא הדרא ואמר רב נחמן האי כוחלא עד ארבעין שנין מרווח מכאן ואילך אפילו מליא [6]כאביסנא דגירדאי אוקומי מוקים ארווחי לא מרווח מאי קא משמע לן דכמה דאלים מכוחלא טפי מעלי ר' חנינא שביבא ליה ברתיה לא הוה קא בכי עלה אמרה ליה דביתהו תרנגולתא אפיקת מביתך אמר לה תרתי תכלא ועיורא סבר לה כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קצרתה [6]שש דמעות הן שלש יפות ושלש רעות של עשן ושל בכי ושל

שימתין [8]קושרין את הלחי לא שיעלה אלא שלא יוסיף [6]וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה לא שתעלה אלא שלא תוסיף: **גמ'** [3]והאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ביקש להדיח קרקע אמר לו אין מדיחין לסוך קרקע אמר לו אין סכין [9]קרקע בקרקע מהלפא מת בקרקע לא מיהלף כל לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר מביאין כלי מיקר וכלי מתכות ומניחין על כריסו כדי שלא [6] תפוח ופוקקין את נקביו כדי שלא תיכנס בהן הרוח ואף שלמה אמר בחכמתו [1]עד [2]שלא ירתק חבל הכסף זה חוט השדרה ותרוץ גולת הזהב זה אמה ותשבר כד על המבוע זה הכרס ונרוץ הגלגל אל הבור זה פרש וכן הוא אומר [2]וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב חגא אלו בני אדם שמניחין דברי תורה ועושין כל ימיהם כחגים אמר רבי לוי אמר רב פפי א"ר יהושע לאחר שלשה ימים כריסו נבקעת ומורלאכם תרי וכתיב על כל מית הארץ ואפי' לרי: **כדרמי בר אבא.** דנקנסה עליו מיתה ונדמה לאדי כבהמה: **גמשל.** מי שהיה מושלת בו בידוע שבבהמה נדמה: **עשה.** לדקה: **עד שאתה מוצא.** למי לעשות: **ומצוי לך.** ממון: **ועודך בידך.** עודך ברשותך קודם שתמות: **לא זכות.** לא דבר לזכות בו שכולם עשיריס: **ולא חובה.** לאמרן לב ולקפוץ יד: **על מדה זו.** שלא יבא לידי עניות דדבר המזומן הוא לבא אל עליו או על בנו או על בן בנו: **ואם לך רחמים.** שתרחם על הבריות: **זו פדחת.** המלא שהוא מלך ומלהירא[10] יותר מכל הפרלוף: **זה חוטם.** שהוא תואר פני אדם: **זו נשמה.** כדכתיב כל אלהים נשמת אדם (משלי כ): **הלסתות.** לחיים: **ושבו העבים.** תשבת עיניים יבא ויכסה המאור אחר שירבה בבכיה בזקנותו ממתת תשות כח וצרות רבות עליו: **מרווח.** מאור עיניים: **אפילו מליא.** כחלא בעיניו כמכחול גדול: **כאביסנא של גרדאי.** כוכב של גרדייס מינשובל"ש בלע"ז: **אוקומי.** [3] המאור מוקים שלא יחשיך יותר ממה שהוא: **מאי קמ"ל.** הכא דאמר אפי' כלאביסנא דגרדאי: **אליס.** עב: **מכוחלא.** עץ שהוא מכניס בשפופרת ונותן בעיניו וקורין לו מכחול: **פיקלא ועיורא.** שיכול בעיס ועיורון הדמעה: **של בכי.** מתוך אבל וצרה: **של**

גמ' קרקע בקרקע מיהלפא. כס"ג לעיל דף כט ע"ב ועי' בתוספות שם ד"ה בזהה:

אמר לו אין מדיחין. דלמא אתי לאשויי גומות (רע"ל מ:). **נקיטינן.** משורת מקומותינו (שרובין ה:). **לא יחדל.** משמע לעולם, אלמא יש עניות ועשירות, ש"מ נמנות שנתנאו הנביאים ולא יסיח כנעני עוד (זכריה יד) לא לימות המשיח בתנגלא, שהן מן העולם הזה, דאם כן מהל לך אביון (רע"ל סז.). **הדרן עלך שואל**

מגן א מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה כ סמג שם טוש"ע או"ח סימן שיא סעיף ז:

מוד ב מיי' פ"ל מהלכות אבל הלכה ה סמג עשין ג טוש"ע יו"ד סי' שלט סעיף ב:

מוה ג סמג עשין עט:

מו ד מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה ח:

מז ה מיי' פ"א מהלכות מתנות עניים הל"ג וכסי' עניים פ"ע בלי"מ) טוש"ע יו"ד סימן רמז סעיף ג:

תורה אור השלם

1 עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֹּק חֶבֶל הַכֶּסֶף וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמַּבּוּעַ וְנָרֹץ הַגַّלְגַּל אֶל הַבּוֹר:
קהלת יב ו

2 הִנֵּנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת הַזָּרַע וְזָרִיתִי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: מלאכי ב ג

3 בַּמֻּתִים חָפְשִׁי כְּמוֹ חֲלָלִים שֹׁכְבֵי קֶבֶר אֲשֶׁר לֹא זְכַרְתָּם עוֹד וְהֵמָּה מִיָּדֶךָ נִגְזָרוּ: תהלים פח ו

4 וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם בְּיָדְכֶם נִתָּנוּ:
בראשית ט ב

5 וְאָדָם בְּיֹקֶר בַּל יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ:
תהלים פט יג

6 וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרֹתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֵפֶץ: קהלת יב א

7 כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל כֵּן אֲנִכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ: דברים טו יא

8 נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ: דברים טו י

9 וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבְּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ:
דברים יג יח

10 עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הָעֲבָים אַחַר הַגָּשֶׁם: קהלת יב ב

גליון הש"ס

גמ' קרקע בקרקע מיהלפא. כס"ג לעיל דף כט ע"ב ועי' בתוספות שם ד"ה בזהה:

מוסף רש"י

אמר לו אין מדיחין. דלמא אתי לאשויי גומות (רע"ל מ:). **נקיטינן.** משורת מקומותינו (שרובין ה:). **לא יחדל.** משמע לעולם, אלמא יש עניות ועשירות, ש"מ נמנות שנתנאו הנביאים ולא יסיח כנעני עוד (זכריה יד) לא לימות המשיח בתנגלא, שהן מן העולם הזה, דאם כן מהל לך אביון (רע"ל סז.). **הדרן עלך שואל**

הגהות הב"ח

(א) גמ' שלא יהא תפוח: (ב) רש"י ד"ה קוקומי. מוקים המאור שלא:

לעזי רש"י

אינשובל"ש [אינשובל"א]. הקורות שאלהן מחובר השתי.

רבינו חננאל

(ו)ואילו דברי ר"מ נסבייה בדרך גרה בפרק כירה בענין דברים של (חול) [קדש] אסור לאומרם (בלה"ק) (בלשון חול) אלא אם הוא לאפרושי מאיסורא, כגון זה שא"ר מאיר לתלמידיו אין מדיחין ואין סכין בלשה"ק, אבל הרואה שסכין ומדיחין המת לא יתיר הדחה וסיכה בקרקע, ולפיכך התיר ר"מ הדחת המת וסיכתו ולא גזר סיכת המת והדחתו מפני סיכת מרחץ והדחתו. **כל צרכי המת.** כלל זה להביא הא דת"ר מביאין כלי מיקר וכלי מתכות ומניחין לו על כריסו בשבת שלא תפוח, ופוקקין נקביו בשביל שלא תיכנס בהן הרוח, ואף שלמה אמר בחכמתו עד אשר לא ירתק חבל הכסף וכו', ופשוטה היא. אין מאמצין את המת בשבת וכו'. פי' מאמצין סותמין את עיני המת. ת"ר המאמץ עם יציאת נפש אפילו בחול הרי זה שופך דמים משל לנר שכבה וכו'. תניא ר"ש בן אלעזר אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת שעומד ומשמר שבתות הרבה, דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת לפי שבטל מן המצות, והיינו דא"ר יוחנן מאי דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות.

ו) נראה דחסר כאן לאיזה תיבות ושייך לבא דמקשינן כאן בגמ' והאמר ריש"מ מעשה בתלמידו של ר"מ.

ז) לעיל מב., ב) לעיל מ:, ג) בקלא אמר לא, ד) נב' הערוך אין מאמצין כו' וכל המאמץ כו' פירוש סותמין עיני המת לאחר המיתה כדי שלא יהיו עיניו פתוחות כענין שנאמר ויוסף ישים ידו על עיניך ע"כ ועי' לעיל דף עז: פירוש לו מאמצין תנן לו מעמצין וכו' ואחר ע"כ בגרר לעשות הוא שהקדימו כדפוס ל' קודם לגמ' ממנה וכבריתא דסכה וגם בפרש"י דסכה אמנם בריי"ף וכרא"ש הגירסא ממנה ובבריתא על נכון המ' קודם לגי' וכ"א ממנה שבמנה שבמשנה וכפי' הרב וכתב המרי"ט אין מאמצין כמו עוסק עיניו כו'], ה) כפי"ש פירש"י בן אלעזר, ו) [ריטב"א פס:], ז) לעיל ל. [נדה מא:], ח) [עי' פרש"י פיירוזקן ה. ד"ה והאמר פירוטו ע"ז], ט) [סנהדרין לח: ע"ש], י) ברכות לד: לעיל קנ. סקמיס פס. סנהדרין לא: לט., כ) [מוספתא דפ"ק פ"ט], ל) [ביצה לב: ע"ש], מ) [עי' הערוך כאסבנא], נ) [אדר"נ פמ"א], ס) כפי"א: ומלבי"ם

מסורת הש"ס

ח) לעיל מב., ב) בקלא אמר לא, ד) נב' הערוך אין מאמצין כו' וכל המאמץ כו' פירוש סותמין עיני המת לאחר המיתה כדי שלא יהיו עיניו פתוחות כענין שנאמר ויוסף ישים ידו על עיניך ע"כ ועי' לעיל דף עז: פירוש לו מאמצין תנן לו מעמצין וכו' ואחר ע"כ בגרר לעשות הוא שהקדימו כדפוס ל' קודם לגמ' ממנה וכבריתא דסכה וגם בפרש"י דסכה אמנם בריי"ף וכרא"ש הגירסא ממנה ובבריתא על נכון המ' קודם לגי' וכ"א ממנה שבמנה שבמשנה וכפי' הרב וכתב המרי"ט אין מאמצין כמו עוסק עיניו כו'], ט) כפי"ש פירש"י בן אלעזר, י) ברכות לד: לעיל קנ. סקמיס פס. סנהדרין לא: לט., כ) [מוספתא דפ"ק פ"ט], ל) [ביצה לב: ע"ש], מ) [אדר"נ פמ"א], נ) [אדר"נ הערוך כאסבנא], ס) כפי"א: ומלבי"ם

של בית הכסא. מתוך יסורין: **של פירות.** כגון ריח מרדל: **הכסנים.** ליפלנקע"ש: **והגלעות.** שהן שומרין בני המעייס ומיושו של אדם וסוגרין בעדם: **אלו שוקיים.** שכמו של אדם נקמץ עליהם: **לני אגידן.** מקום העשוי להתוכחת שם לדוקים וביימוסיס[6] עם ישראל במקראות: **עור מגו.** הכר נעשה שלא כלומר לאשי לבן: **שהרוני גוידין.** סביבותיו של הר מלאו קרח כלומר שפמי וזקני הלניו: **כלבוהי לא נכחין.** קולי מיגו נשמע: **טחנוהי.** הסיעים: **אדלא אכידנא בחישנא.** אחר מה שלא אבד ממני אני מפשפש. מרוב זקנה אני הולך שחוח ומנענע וגראה כמי שמבקש דיגר הנאבד לו: **ברטי טבא מרטי.** טובים ד' הרגלים של ימי בחרות מג' של זקנה שלריך משענת עם רגלו: **ווי לה.** חבל עליה כלומר יש לו להתאונן ולנעוק ווי ההולכת ואיבה חוחבת: **לגילא דוורדא.** מזר של ווכל: **חיליפי.** אורטיא"ש: **דוק בכבי ומשלח בגיגרי.** אבול הרבה ומתמלא המילה בפסיעותיך שיחזק כחך. דוק כמו אבלה מדקה (דניאל ז) לשון כוסס: **ברי שקיך.** פתח פיך: **גוזא.** סרים ולדוקי היה: **מהלא לקרחינא למה סוי.** כמה מהלך יש מכאן עד הקרח. ולהקניטו על קרחתו נתכוון: **למהלא לגווזיא.** כמו שמבאן עד הסרים: **אמר ליה לדוקי ברחא קרחא בארבעה.** שהקרח לקוח בארבע. ברחא קרחא הוא עז על שם שאינו מלובש בשמר כרחל קרוי קרחא: **אמר ליה.** רבי יהושע: **עיקרא שליפא.** שה שביליו עקורים ומתוקין לוקחין בשמנה: **חזייה.** לדוקי לרבי יהושע **אלו** שליפא מבאניה: **קרחא מלווינא.** אתה הקרח במריבה אתה בא אמדי עמדי בתמיה: **אמר לו רבי יהושע עיקרא שליפא דוכתה.** אתה הסרים להקניטני ולהתוכח עמי בא: **לא הקבלנו פניך.**

ושל בית הכסא רעות של סם ושל שחוק ושל פירות יפות [1]ביום שיזועו שומרי הבית והתעותו וגו' ביום שיזועו שומרי הבית אלו הכסלים והצלעות והתעותו אנשי החיל אלו שוקים ובטלו הטוחנות אלו שינים וחשכו הרואות בארובות אלו עינים א"ל קיסר לר' יהושע בן חנניה מ"ט לא אתית לבי אבידן א"ל טור תלג סהרוני גלידין כלבוהי לא נבחין טחנוהי לא טוחנין בי רב אמרי אדלא אבידנא בחישנא [6]תניא רבי יוסי בר קיסמא אומר טבא תרי מתלת ווי לה לחדא דאולא ולא אתיא מאי היא א"ר חסדא ינקותא כי אתא רב דימי אמר ינקותא כלילא דוורדא סבותא כלילא [3]דחילפא תנא משמיה דרבי מאיר דוק בכבי ותשכח בגיגרי שנאמר [2]ונשבע לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו א"ל שמואל לרב יהודה [3]שיננא שרי שקיך ועייל לחמך עד ארבעין שנין מיכלא מעלי מכאן ואילך משתי מעלי א"ל ההוא גוזאה לר' יהושע בן קרחה מהכא לקרחינא כמה הוי א"ל כמהכא לגוזגיא א"ל צדוקי ברחא קרחא בארבעה אמר ליה [7]עיקרא שליפא בתמניא חזייה דלא סיים מסאניה א"ל דעל סום מלך דעל חמור בן חורין ודמנעלי בריגלוהי בר אינש דלא הא ולא הא דחפיר וקביר טב מיניה א"ל גווא גווא תלת אמרת לי תלת שמעת הדרת פנים זקן שמחת לב אשה [3]נחלת ה' בנים ברוך המקום שמנעך מכולם א"ל קרחא מצויינא אמר ליה עיקרא שליפא תוכחה א"ל רבי לר' שמעון בן חלפתא מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל

כדרך שהקבילו אבותיך לאבותיך א"ל סלעים נעשו גבוהים קרובים נעשו רחוקים משתים נעשו שלש משים שלום בבית בטל: [4]וסגרו דלתים בשוק וגו' אלו נקביו של אדם בשפל קול הטחנה בשביל קורקבן שאינו טוחן ויקום לקול הצפור שאפילו צפור מנערתו משנתו וישחו כל בנות השיר שאפילו [5](קול שירים ושירות) דומות עליו כשוחה ואף ברזילי הגלעדי אמר לדוד [5]בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע מכאן שדעותן של זקנים משתנות אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה מכאן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות אם אשמע עוד בקול שרים ושרות מכאן שאוזניהם של זקנים מתכבדות אמר רב ברזילי הגלעדי שקרא הוה דההיא אמתא דהויא בי רבי בת תשעין ותרתין שנין והות טעמא קידרא רבא אמר ברזילי הגלעדי שטוף בזמה הוה [8]וכל השטוף בזמה [9]זקנה קופצת עליו תניא רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר [7]תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין חכמה נתוספת בהם שנאמר [6]בישישים חכמה ואורך ימים תבונה ועמי הארץ כל זמן שמזקינין טפשות נתוספת בהן שנאמר [7]מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח [8]גם מגבוה ייראו שאפילו גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים וחתחתים בדרך בשעה שמהלך בדרך נעשו (ו) [9]תוהים וינאץ [9]השקד זו קליבוסות ויסתבל החגב אלו עגבות ותפר האביונה זו חמדה רב כהנא הוה פסיק סידרא קמיה דרב כי מטא להאי קרא נגיד נגיד ואתנח אמר ש"מ בטל ליה חמדיה דרב אמר רב כהנא מאי דכתיב [9]כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים תנא אשה חמת מלא צואה ופיה מלא דם והכל רצין אחריה [8]כי הולך האדם אל בית עולמו א"ר יצחק [9]מלמד שכל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו משל למלך שנכנס הוא ועבדיו לעיר כשהן נכנסין כולן בשער אחד נכנסין כשהן לנין כל אחד ואחד נותנין לו מדור לפי כבודו ואמר רבי יצחק מאי דכתיב [10]כי הילדות והשחרות הבל דברים שאדם עושה בילדותו משחירים פניו לעת זקנתו [9]ואמר רבי יצחק קשה רימה למת כמחט בבשר החי שנאמר [11]אך בשרו עליו יכאב אמר רב חסדא נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה שנא' ונפשו עליו תאבל וכתיב [12]ויעש לאביו אבל שבעת ימים אמר רב יהודה [2]מת שאין לו מנחמין הולכין י' בני אדם ויושבין במקומו ההוא דשכיב בשבבותיה דרב יהודה לא היו לו מנחמין כל

לא הקבלת פני. ודלך ענוה קאמר ליה: **סלעים.** קטנים נעשו גבוהים שזקנתי: **קרובים.** נדמין לי כרחוקים: **שתים נעשו לי שלש.** שלריך אני משענת: **משים שלום בביתי.** אבר תשמיש: ליפנא אחמיניא **קרובים נעשו רחוקים.** מרוב חלשות של אדם כשמזקין צריך להרחיק רגליו זה מזה: **שאינו טוחן.** שאין בני מעיו טוחנין אכילתו: **קוראקן.** הוא המסס שקורין ליפפי"ל: **כל בנות השיר.** כל קולות של שיר הויין ליה שוחה: **שדעתן של זקנים משתנות.** דכתיב האדע בין טוב לרע וזקנה מרובה קאמר: **מתרפטות.** מתקצות. כמו מנעל המרופט (לעיל דף קמא:): **מתכבדות.** כמו ואוזיו הכבד (ישעיה ו): **שטוף.** כמו סוס שוטף במלחמה (ירמיה ח) להוט אחר הדבר ורודף: **ונעשו זקנים יקח.** וע"כ מדקשי קרלאי אהדדי מד מתוקש בחכמיס ומד בזקני השוק: **מגבוה ייראו.** ירא'ים הם הזקנים מגבשושית שבדרכים ומומרים גבוהים הם: **תוהים.** פחדים: **וינאץ השקד.** אילן של שקדים יניץ ויהיו בולטין נגיס שלו: **זו קליבוסת.** עגס של הנק"ל שהיכך תקוע בו בולטו ויוצא מרוב תשוקת כחו: **ויסתבל החגב.** דומה עליו כסבל משא כבד: **ותפר האביונה.** תבטל התאוה ממדת תשמיש: **פסיק סידרא.** מסדר פרשיות של פסוקים: **נגיד ואיתנח.** רב: **אמדיה.** תאותו: **זו אשה.** אם לא על פי גזרת המלך לא היתה רואיה להתאוות לה שהיא כחמת מלאה מיאוס והכל רוצים אחריה: **מדור לפי כבודו.** מדלא כתיב אל בית העולם ש"מ כל אחד ואחד לבית המוכן לו: **בשער אחד.** אף כאן הכל אמיתי בענין אחד: **אחדים עושה בילדותו.** רוב תשמיש: **משחירים פניו.** מתיש כאן: **שאין לו מנחמים.** אין לו אנשים שיהו ברוכין לנחמו: **במקומו.** במקום שמת שם:

כל

1 ביום שיזעו שמרי הבית והתעותו אנשי החיל ובטלו הטחנות כי מעטו וחשכו הרואות בארובות:
קהלת יב ג
2 כי עשה נעשה את כל הדבר אשר יבא מפיו לקטר למלכת השמים והסיך לה נסכים כאשר עשינו אנחנו ואבותינו מלכינו ושרינו בערי יהודה ובחוצות ירושלם ונשבע לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו: ירמיהו מד יז
3 הנה נחלת יי בנים שכר פרי הבטן: תהלים קכז ג
4 וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה ויקום לקול הצפור וישחו כל בנות השיר:
קהלת יב ד
5 בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע אם יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר אשתה אם אשמע עוד בקול שרים ושרות ולמה יהיה עבדך עוד למשא אל אדני המלך: שמואל ב יט לו
6 בישישים חכמה וארך ימים תבונה: איוב יב יב
7 מסיר שפה לנאמנים ועטם זקנים יקח:
איוב יב כ
8 גם מגבה יראו וחתתים בדרך ויצאץ השקד ויסתבל החגב ותפר האביונה כי הלך האדם אל בית עולמו וסבבו בשוק הספדים:
קהלת יא ה
9 כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד: תהלים לג ט
10 והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך כי הילדות והשחרות הבל:
קהלת יא י
11 אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל:
איוב יד כב
12 ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים:
בראשית נ י

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פי"ד מהלכות דעות הל"י טור שו"ע או"ח סימן רמ סעיף יד:
מט ב מיי' פי"ג מהלכי אבל הלכה ד סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סי' שפו סעיף ג (וכתב אלפס מו"ק פ"ג דלל"ז.) וכלל"ס שם סימן פ"ט:

תורה אור השלם

רב נסים גאון

אמר לה סלעים נעשין גבוהים. כמו שנאמר את"כ שאפילו גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים. ושאר הענין פירשוהו במקצת ההגדה וכך אמרו, רחוקים נעשו קרובים אילין עיניא דהוון חמיאן מרחוק אף מקרוב ליתנון חמאן, קרובים נעשו רחוקים אילין אודניא דהוון שמעין בחד זמן כדו אף במאה דזמנין ליתנון שמעין, ב' נעשו ג' חוטרא ותרין ריגליא, משים שלום בבית בטל זו תאוה שהיא מעלה שלום בין איש לאשתו.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועשה לבו תוהים תוהים ויעלן הקקד:

לעזי רש"י

ליפלאנק"ש [פלנק"ש]. כסלים (השרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה). **אורטיא"ש.** סרפדים. **צינפי"ל.** הקיבה. השלישית של מעלי גירה. **הנק"א.** ירך.

רבינו חננאל

א"ל קיסר לר' יהושע מ"ש **לא אתית לבי אבידן.** פי' בי אבידן, בית שמתקצבין שם החכמים ונושאין ונותנין בדיני כל אומה ולשון. השיבו ר' יהושע טור תלג, סהרוהי גלידין, כלבוהי לא נבחין, טחנוהי לא טוחנן, בבי רב אמרי (או לא או דן פי' בו) [אדלא אבדן בחשנא]. ופירושו ההר כסהו שלג ודומה האדם להר, כלומר ראשו כיסוהו השיבה, וסביבותיה שהן הלחיים נעשו גלידין והוא הקרח שנקרא גליד, והגרון והלשון אינן מרימין קול, ככי שהן השניים אינן טוחנין המאכל. אדלא אבדן בחשנא, כלומר הזקן שאינו מביט מה שבפניו מתירא שמא יכה ראשו באבן או בכיוצא בה, וממשש בידו ונראה כאלו ממשש בדבר שאבד לו וזהו כמין ממשש הזקן מה שלא אבד. **טבי תרי מתלת.** פי' יותר הוא טוב המהלך על ב' רגליו מן הזקן שצריך משען כגון מקל או שבט להישען עליו והוא כמו רגל שלישי. **חבל על דאדלא ולא אתיא.** פי' הבחרות הולכת כשיזקין האדם ואינה חוזרת אליו. **ינקותא כלילא דוורדי.** הבחרות כיצד של וורד ריחו נודף, ושל זיקנה כתר של חילף שריחו מאוס. **דוק בכבי ותשכח בגגרי.** טחון בכבי בשיניים, כלומר אכול כדי שיהיה לך כח להלך ברגלך. א"ל ההוא גאזא, חתוך הערוה והוא סריס. א"ל לר' יהושע בן קרחה מהכא לקרחיניא כמה, ביקש להודיענו שהוא קרח והזכיר לו דברים כמלעיג. השיבו ר' יהושע כמו הכא לגזוניא, כלומר אתה גזוי. ערב אמר ליה ברחא קרחא בארבע, פי' (או) [ערוך] כבש גדול בד' כספים. השיבו ר' יהושע (הדברים מוכיחין שגם אילו דברי הסרים הם שבקשו להודיענו כי השלוף ביוקר יותר מן הקרח, ילמדנו רבינו), איקא שליפא בתמניא, פי' עור תיש נתוק ביצים בשמונה כספים, שמבקשין אותו לעשותו נודות של שמן. חזייה דלא מסיים מסאניה, פירוש ראהו אמר כו'. א"ל קרחה מצוי, פי' א"ל קרחה מריבה תחרחר, כדכתיב הן לריב ומצה וגו'. השיבו ר' יהושע תיש נתוק תוכחה, אינם דברי ריב אלא דברי תוכחה. **מפני מה לא הקבלנו פניך,** למה לא באת אלינו להתראות פנים. **מיכן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות.** פי' מתרפטות, משתרבבות והוא מתרופפות אינם מתאמצת להסתם הפה בחזקה. **גבשושית,** פי' גב קטן של עפר. **קליבוסת,** פירוש (מן) [בין] הפקולקות, ומפורש באילו טרפות תרבא דאקליבוסתא. **ותפר האביונה זו חמדה,** כמו בטלה ממנו תאות אשה. **פי' טולניתא,** כמו על שאין בה ממש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות